

EBÛ HÂMİD el-GİRNÂTİ

tesirler bırakan bu iki eseri, XII. yüzyıl-
da Endülüs'ten Doğu Avrupa'ya, Orta
Asya'dan Arap yarımadasına kadar ge-
zip gördüğü yerler hakkında çoğu ken-
di şahsî müşahedelerine dayanan bilgi-
ler ihtiva etmesi sebebiyle ayrı bir öne-
me sahiptir.

BİBLİYOGRAFYA :

EBÛ Hâmîd el-Girnâtî, *Tuĥfetü'l-elbâb ve nuĥbetü'l-a'câb*, Süleymaniye Ktp., Ayasofya, nr. 3127; Esad Efendi, nr. 3148; a.mlf., *el-Muġrib 'an ba'zî 'acâ'ibi'l-Maġrib: Ebû Hâmîd el-Granadîno y su relación de viaje por tierras eurasiáticas* (nşr. C. E. Dubler), Madrid 1953; Makkarî, *Nefĥu't-tib* (nşr. M. Muhyiddin Abdülhamîd), Kahire 1949, III, 5-6; *Keşfü'z-zunûn*, II, 1127-1128; F. Pons Boigues, *Ensayo bio-bibliográfico sobre los historiadores y geógrafos arabigoespañoles*, Madrid 1898, s. 229-230; Brockelmann, *GAL*, I, 628-629; *Suppl.*, I, 877-878; A. G. Palencia, *Târĥu'l-fikrî'l-Endelüst* (trc. Hüseyin Münis), Kahire 1955, s. 312; I. Krachkovsky, *Târĥu'l-edebî'l-coġrafi el-'Arabî* (trc. Selâhaddin Osman Hâşim), Moskova-Leningrad 1957, I, 295-298; Sarton, *Introduction*, II/1, s. 412; Ömer Ferruh, *Târĥu'l-edeb*, V, 390-398; G. Ferrand, *Etudes sur la géographie arabo-Islamique* (nşr. Fuat Sezgin), Frankfurt 1986, s. 1-260; J. Vernet, *La cultura hispanoarabe en Oriente y Occidente*, Barcelona 1987, s. 223-256; I. B. Escanilla, *Abû Hâmîd al-Garnâtî: Estudio de su obra cosmográfica 'al-Mu'rib 'an ba'd 'acâ'ib al-Maġrib* (doktora tezi, 1987), Universidad de Barcelona, nr. 175; a.mlf., "Los Versos adéspotas en la obra Al-Mu'rib 'an ba'd 'acâ'ib Al-Maġrib de Ebû Hâmîd Al-Garnâtî", *Sharĥ al-Andalus*, sy. 8, Alicante 1991, s. 61-72; I. Hrbek, "Ein Arabischer Bericht Über Ungarn" (Abû Hâmîd al-Andalusî al-Garnâtî, 1080-1170), *AOH*, V (1955), s. 205-230; Hüseyin Münis, "el-Cuġrâfiyye ve'l-cuġrâfiyyûn fi'l-Endelüs: Mu'âşirü'l-İdrîsî", *Şahîfetü Ma'hedî'd-dirâsâti'l-İslâmiyye fi Madrid*, sy. 11-12, Madrid 1963-64, s. 27-83; F. el-Mansoury, "Abû -Ĥamîdi The Twelfth Century Granadan Traveller", *International of Islamic and Arabic Studies*, I/5, Indiana 1988, s. 43-58; E. Lévi-Provençal, "Abû Hâmîd al-Ġarnâtî", *EI²* (İng.), I, 122.

MEHMET ÖZDEMİR

EBÛ HÂMİD el-HÂRZENCİ

(bk. BÜŞTİ).

EBÛ HÂMİD el-İSFERÂYİNİ

(bk. İSFERÂYİNİ, Ebû Hâmîd).

EBÛ HÂMİD el-KUDSİ

(bk. İBN ZAHİRE).

EBÛ HÂMİD el-MERVEZİ

(bk. MERVEZİ, Ebû Hâmîd).

EBÛ HAMZA eş-ŞÂRİ

(أبو حمزة الشاربي)

Ebû Hamza el-Muhtâr
b. Avf b. Süleymân
el-Ezdi eş-Şârî el-Hâricî
(ö. 130/748)

Emevîler devrinde Mekke
ve Medîne'yi işgal eden
Hâricî lideri.

Basra'da doğdu. Hâricîler'in İbâziyye koluna mensuptur. Diğer Hâricîler gibi Ebû Hamza da mevcut idareye karşı bayrak açmıştı. Her fırsatta Emevîler aleyhinde faaliyet gösterir, bu sebeple de cezaya çarptırılırdı. Fakat yine de her yıl hacca gider ve fikirlerini halka anlatmaya çalışırdı. Basra'daki İbâzî imamı Ebû Ubeyde Müslim b. Ebû Kerîme et-Temîmî, Ebû Hamza'yı 128 (747) yılı hac mevsiminde halkı Emevî yönetimine karşı tahrik etmek üzere Mekke'ye gönderdi. Ebû Hamza Mekke'de Hadramut'un ileri gelenlerinden Abdullah b. Yahyâ el-Kindî ile tanıştı. Abdullah onun sözlerinden çok etkilendi ve kendisini Hadramut'a davet etti. Ebû Hamza Basralı arkadaşı Belc b. Ukbe el-Ezdi ile beraber Hadramut'a gitti ve orada Abdullah b. Yahyâ'ya halife olarak biat etti (129/746-47). Bu tarihten itibaren "tâlibü'l-hak" lakabıyla meşhur olan Abdullah b. Yahyâ, Ebû Hamza, Ebrehe b. Sabbâh ve Belc b. Ukbe'yi yaklaşık 1000 kişilik bir kuvvetle Mekke'ye gönderdi. Ebû Hamza 7 Zilhicce 129 (19 Ağustos 747) tarihinde Mekke'ye girdi. Burada okuduğu meşhur hutbesinde Hâricîler'in halifeler hakkındaki kanaatlerini bildirdi. O yılın hac emîri olan Medine Valisi Abdülvâhid b. Süleyman b. Abdülmelik, Ebû Hamza ile görüşerek hac ibadeti boyunca olay çıkarılmaması konusunda onunla anlaşırken sonra Medine'ye döndü (Wellhausen, s. 83) ve buradan onların üzerine Emevî ailesine mensup Abdülazîz b. Amr b. Osman kumandasında 8000 kişilik bir ordu gönderdi. Ebû Hamza Mekke'yi kontrol altına aldıktan sonra Belc b. Ukbe'yi burada bırakıp Medine'ye hareket etti. 9 Safer 130 (19 Ekim 747) Perşembe günü Kudeyd yakınında Emevî kuvvetleriyle karşılaştı. Medineliler'e, Emevîler aleyhine başlattığı bu harekâta kendisini desteklemeleri gerektiğini anlattı ve onlara iyilikle yaklaştı. Ancak atılan okla adamlarından biri öldürülünce savaşa girdi. Yapılan savaşta Emevîler mağlûp oldu ve başta kumandan Abdülazîz olmak üzere pek çok kişi hayatını kaybetti.

Kendisine Medine yolu açılan Ebû Hamza, 13 Safer 130 (23 Ekim 747) tarihinde hiçbir mukavemetle karşılaşmadan şehre girdi (bazı kaynaklarda savaşın 23 Safer 130'da [2 Kasım 747] cereyan ettiği kaydedilmektedir [Fiğlâlî, s. 93]).

Ebû Hamza Medine'de yaklaşık üç ay kaldı. Buradaki vaaz ve hutbelerinde Medineliler'in Hâricîler gibi Emevîler'e düşman olmaları gerektiğini anlattı ve geçmişte herkesin Hz. Peygamber'e muhalefet ettiği dönemde onların atalarının Resûl-i Ekrem'i bağına bastıklarını hatırlattı.

Bu gelişmeler üzerine Emevî Halifesi II. Mervân, 130 yılı Cemâziyelevvel başlarında (Ocak 748) Abdülmelik b. Atıyye es-Sa'dî kumandasındaki büyük bir orduyu Medine üzerine gönderdi. Ebû Hamza halifenin ordusunu Vâdilkurâ'da karşıladı. 15 Cemâziyelevvel 130 (21 Ocak 748) tarihinde cereyan eden savaşta Hâricîler'in büyük bir kısmı kılıçtan geçirilirken Ebû Hamza otuz yakınıyla Mekke'ye kaçmayı başardı. Abdülmelik b. Atıyye Medine'ye girince halkın Ebû Hamza'nın Mufaddal kumandasında bırakmış olduğu diğer Hâricîler'i de bertaraf ettiğini gördü. Daha sonra Mekke üzerine yürüyerek Ebû Hamza'yı ve çok sayıda taraftarını öldürttü. Ebû Hamza'nın başını kestirip II. Mervân'a gönderdi.

Ebû Hamza dinî ilimlere vâkıf bir âlim, iyi bir hatip ve kumandan, intikam duygularıyla dolu bir insandı. Özellikle fuhuş ve içkiye karşı sert tedbirlerin alınmasını istiyordu. Bundan dolayı şahısların nüfuz ve kimliğine bakmadan içki içenlere şer'î dayak cezasını uygulayan Hz. Ömer'e hayrandı. Hicaz ve merkezî Arabistan'da İbâzîlik onun varisiyle yayılmaya başlamıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Halife b. Hayyât, *et-Târĥ*, Riyad 1985, s. 384-394; Câhiz, *el-Beyân ve't-tebyîn*, II, 109-112; İbn Kuteybe, *el-Ma'ârif* (Ukkâşe), s. 224; Taberî, *Târĥ* (Ebû'l-Fazl), VII, 348, 374-376, 394-395, 396-399; İbn Düreyd, *el-İstikâk*, s. 498; Ebû'l-Ferec el-İsfahânî, *el-Eġânî*, XXIII, 227-229; Şemmâhî, *Kitâbü's-Siyer*, Kahire 1310, s. 88, 90, 98-101; İbn Hazm, *Cemhere*, s. 380; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, Beyrut 1986, IV, 297, 314-315, 320; Fâsî, *el-İkdu's-şemîn*, I, 153-159; İbn Fehd, *Gâyetü'l-merâm*, I, 286-296; E. Ruhl Fiğlâlî, *İbâdiyye'nin Doġuşu ve Görüşleri*, Ankara 1983, s. 90-94, 115; J. Wellhausen, *İslamiyyetin İlk Devrinde Dini-Siyasi Muhalefet Partileri* (trc. Fikret İşıltan), Ankara 1989, s. 82-87; Tadeusz Lewicki, "Les Ibâdites dans l'Arabie du Sud au Moyen Age", *FO*, I (1959), s. 5-9; Ch. Pellat, "al-Mukĥtâr b. 'Awf al-Azdi", *EI²* (İng.), VII, 524-525.

İRFAN AYCAN